

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN ANNE BABA TUTUMLARININ VE REHBERLİK İHTİYAÇLARININ MESLEKİ KARAR VERME ZORLUKLARINI YORDAMASI

Şahin KESİCİ*

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, ortaöğretim öğrencilerinin anne baba tutumları ve rehberlik ihtiyaçlarının mesleki karar verme zorluklarının önemli bir yordayıcısı olup olmadığını saptamaktır. Araştırma ilişkisel tarama modelindedir. Araştırmanın çalışma grubunu 2004-2005 eğitim-öğretim yılında Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü Selçuklu, Meram ve Karatay İlçeleri'ne bağlı ortaöğretim Okuluna devam eden 9.10. ve 11. sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Bu araştırmada veri toplama aracı olarak "Mesleki Karar Verme Zorlukları Ölçeği", "Ana-Baba Tutumu Envanteri" ve "Rehberlik İhtiyacını Belirleme Formu" kullanılmıştır. Araştırmanın verilerinin çözümlenmesinde Pearson korelasyon katsayısı ve stepwise regresyon analizi yöntemi kullanılmıştır. Ortaöğretim öğrencilerinin kişisel rehberlik ihtiyacı ve mesleki rehberlik ihtiyacı mesleki karar verme zorluklarının önemli bir yordayıcısı olarak bulunmuştur. Kişisel rehberlik ihtiyacı, mesleki karar verme zorluklarına ilişkin varyansın %13,9'unu açıklamaktadır. Kişisel rehberlik ve mesleki rehberlik ihtiyacı, mesleki karar verme zorluklarına ilişkin varyansın %15,5'ini açıklamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Mesleki Karar verme zorlukları, anne baba tutumları, rehberlik ihtiyaçları

ABSTRACT

The purpose of this study is to determine whether the parental attitudes and guidance needs are the important signs or not of the career decision making difficulties of high school students. The research is in connectionist survey model. The study group of the research consists of 9th, 10th and 11th grade students attending to the secondary school in Konya province in 2004-2005 academic year. In this study career decision making difficulties scale, parental attitudes inventory and the form of guidance needs have been used as data collecting instruments. In order to analyze the data of the research Pearson's correlation coefficient and stepwise regression analysis techniques have been used. Personal/social guidance and career guidance needs of the secondary school students have been found to be important signs of career decision making difficulties. Personal/social guidance needs explain the 13,9 percent of the variance related to the career decision making difficulties. Personal/social guidance and career guidance needs explain 15,5 percent of variance related to career decision making difficulties.

Keywords: Career decision making difficulties, parental attitudes, guidance needs.

GİRİŞ

Mesleki ve teknik eğitim veren ortaöğretim kurumları, öğrencileri ara-beceri mesleklerine hazırlar. Bu kurumlarda ki öğrencilerin belirli bir kısmı ise ara-beceri mesleklerden uzman mesleklere geçmeye çalışırlar. Genel eğitim veren ortaöğretim kurumlarındaki öğrenciler, uzman mesleklere sahip olmak için yükseköğretime geçmeyi düşünürler. Ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerin yükseköğretime geçiş amaçları ne olursa olsun, en gerekli ve temel

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi

ihtiyaçlarından birisi mesleki rehberlik ihtiyacıdır. Mesleki rehberlik ihtiyacını biraz daha spesifik düşünürsek, öğrencilerin kişilik özellikleri ve seçmeyi düşündükleri mesleğin özellikleri arasında uzlaşma sağlama sürecidir. Bu süreç sistem ve aşamalıdır. Bu süreçte öğrencinin mesleki karar vermesinde yardımcı olan kişiler kimlerdir? Veya mesleki karar verme sürecini zorlaştıran kimlerdir? İkincisi ise öğrencinin genel lise yada meslek lisesine gitme tercihlerinde, öğrencinin değişen okul yapısı ve çevresine uyum sağlayıp sağlayamayacağıdır (Johnson and Mortimer, 2002). Geçiş sürecindeki bu iki önemli değişken öğrencilerin mesleki karar verme yeterliğini, yakın çevresi ile olan ilişkilerini ve rehberliğe duyduğu gereksinimi etkileyebilir.

Mesleki karar verme sürecinde olan öğrenci için bu süreç hazırlık gerektirir ve bu hazırlık sürecinde öğrencinin seçmeyi düşündüğü meslekle kendi kişilik özellikleri arasında uzlaşma sağlanması için hem mesleklerin özelliklerini keşfetmesi hem de kendi ilgi yetenek ve mesleki değerlerinin farkına varması gerekmektedir (Peterson, Sampson, Lenz ve Reardon, 2002). Bu süreçte öğrenci meslekleri araştırırken ailesinin yardım ve desteğine ihtiyaç duyabilir. Anne babaların çocuk yetiştirme konusundaki tutumları çocukları ile ilgili kararların alınmasında çocukla kurdukları iletişimin niteliğinin belirlenmesinde önemli bir belirleyici olabilir.

Anne baba çocuğuna mesleki karar verme konusunda koruyucu tutum sergilemeleri durumunda çocuğun mesleki karar verme sürecindeki bilgi toplama, tecrübe kazanma, motivasyon konularında çocuğa aşırı müdahale bulunarak çocuklarının kendilerini keşfetmesine engel olabilirler. Bu durum çocuklarının özgüven geliştirmesine de engel oluşturabilir. Çocukla ilgili her konuyu öğrenip çocuğa kendileri aktarırlar. Bu tutumlarla karşı karşıya kalan çocuk girişimci olamaz, bağımsız davranamaz en önemlisi de gizilgüç ve potansiyellerini ortaya koyamaz (Kulaksızoğlu, 2004; Özen, 2001a).

Anne baba çocuğuna mesleki karar verme konusunda otokratik tutum sergilerler ise çocuğun mesleki karar verme sürecindeki kendi kişisel özelliklerini tanıma sürecinde kararsızlık yaşamalarına neden olabilirler. Çünkü ailenin beklentileri ile çocuğun beklenti ve ihtiyaçları birbirinden farklı olabilir ve bunların çelişmesi durumunda çocuk kararsızlığa düşebilir. Ayrıca otokratik tutum sergileyen ailelerin bu süreçte kontrolü daha çok ellerinde bulundurmaları istemeleri ve çocuğun kendi istekleri dışına çıkmaması için baskı yapmaları beklenen bir davranıştır. Bu nedenle otokratik tutum sergileyen ailelerinin çocukları sürekli korku ve endişe içerisinde yaşarlar (Özen, 2001a).

Anne babaların çocuklarına demokratik tutum sergilemeleri halinde çocukta özerklik gelişir. Çocuk kendini bulunduğu ortamlarda daha rahat hisseder, duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilir, özgüveni artar, iletişim becerisi gelişir, karar verme stratejilerini etkin kullanmaya başlayabilir, sorumluluk duygusu gelişebilir ve en önemlisi de potansiyellerinin farkına vararak kendini gerçekleştirme fırsatı yakalayabilir (Kulaksızoğlu, 2003; Özen, 2001a; Yıldırım, 2006). Bu olumlu özelliklerde çocuğun mesleki karar verme sürecindeki bilgilere ve bilgi kaynaklarına ulaşmada, mesleki karar verirken ortaya çıkan motivasyon

Ortaöğretim Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarının ve Rehberlik İhtiyaçlarının Mesleki Karar Verme Zorluklarını Yordaması

kaybının önlenmesi ve bireyin gizilgüç ve potansiyellerinin farkına varmasında önemli rol oynar.

Çocuklarının mesleki karar verme sürecine yardımcı olmak isteyen aileler, çocuklarının beden gelişimi, sağlık durumu, yetenekleri, ilgileri, kişilik özellikleri, hedefleri, benlik tasarımı, hangi becerilerde (sosyal beceri, iletişim becerisi, problem çözme becerisi gibi) güçlü hangi becerilerde zayıf olduğunu iyi bilmelidirler. Bu beceriler aile tarafından iyi bilindiği zaman çocuklarının eğitim aracılığıyla neler yapabileceklerini daha iyi tahmin edebilirler. Böylece aileler çocuklarını daha başarılı olabilecekleri ve çocuklarının yetenek ve ilgilerine uygun mesleklere yönlendirilmesinde destek olabilirler (Bacanlı, 1999; Bilen, 2004; Kulaksızoğlu, 2003; Öğülmüş, 2001; Özen, 2001a; Özen, 2001b; Selçuk, ve Güner, 2000; Ültanır, 2003; Yıldırım, 2006).

Öğrencinin mesleki karar vermesinde ve karar sürecinde ebeveyn tutumlarının etkisinin yanında öğrencinin kendisini tanımasında ve meslekleri keşfetmesinde rehberlik gereksiniminin de etkisi vardır. Öğrencilerin eğitsel, mesleki ve kişisel rehberlik ihtiyaçları karşılandığı zaman mesleki karar vermelerini kolaylaştıracak bir takım beceri ve davranışları kazanmış olurlar. Bu beceriler mesleki karar verme sürecini kolaylaştırır. Eğitsel rehberlik gereksinimi karşılanan bir öğrenci; etkili ders çalışma yöntemleri bilir ve uygular, zamanı iyi yönetir ve zamanı etkili şekilde kullanır, başarısız olduğu zaman başarısızlık nedenlerini bilir, öğrenmeyi öğrenir, kendi performansının farkına varır ve nasıl artıracığını bilir, başarısız olduğu eğitsel konularda ailesinden nasıl yardım alacağını bilir ve ayrıca çevreye okulla ilgili uyum sorunu olmaz (Hauck, 1997; Kesici, 2003; Selçuk, ve Güner, 2000; Tan, 1996; Telman, 1998; Yeşilyaprak, 2000; Yıldırım, Doğanay ve Türkoğlu, 2000). Mesleki rehberlik gereksinimi karşılanan bir öğrenci; yeteneklerini, ilgilerini ve mesleki değerlerini farkeder, mesleklerin hangi ilgi alanlarıyla ilişkili olduğunu araştırabilir, mesleklerin özellikleri ile kendi özelliği arasında uzlaşmaya varabilir ve etkili bir mesleki karar verme becerisine sahip olabilir (Kuzgun, 2000; Kuzgun, 2003).

Kişisel rehberlik ihtiyacı karşılanan bir öğrenci; arkadaş ve aile ilişkilerini sağlıklı bir şekilde yürütebilir, kendini tanıyabilir, sorun çözme becerisini geliştirebilir, iletişim becerilerini geliştirebilir, sosyal beceri düzeyini artırabilir, sınav kaygısı ile baş edebilir, etkili karar verebilir ve problem çözme becerisini geliştirebilir (Akkök, 1996a; Akkök, 1996b; Akman, 1992; Austin ve Partridge, 1995; Bacanlı, 1999; Bilen, 2004; Hambly, 1997; Kesici, 2004; Öğülmüş, 2001; Özen, 2001b; Selçuk, ve Güner, 2000; Yeşilyaprak, 2000;).

Yukarıda öğrencilerin rehberlik ihtiyaçları karşılandığı zaman kazanılan beceriler özetlendi. Bu beceriler öğrencilerde gelişmezse, öğrenciler mesleki karar verme sürecinde zorlanırlar. Mesleki karar vermeyi zorlaştıran faktörler a) bilgi faktörü, b) karar vermede tecrübe eksikliği ve c) karar vermede kişisel faktörler olmak üzere üç ana başlık altında incelenebilir:

1. Bilgi Faktörü

Hangi meslekle ilgili bilgi toplanacağı önemlidir. Özellikle seçilecek meslekle ilgili bilgilere nasıl ulaşabileceği, bu bilgilerin nereden elde edebileceği, elde

edilen bilgilerin mesleki karar verme sürecinde ne kadar etkili olabileceği karar verme sürecini yakından ilgilendirmektedir. Çünkü öğrenciler meslek seçim sürecinde meslekleri araştırırken, kendisi, seçim süreci, iş dünyası ve mesleğin özellikleri ile ilgili bilgilerin önemli olduğuna dikkat etmesi gerekir. Eğer bu bilgilerin araştırılması sırasında doğru bilgilere ulaşılmazsa öğrenci risk almış olur (Stewart, 1995). Mesleki karar verme sürecinde öğrencilerin elde ettikleri doğru bilginin yanında fonksiyonel olmayan bilgi ve inançlardan kurtulması gerekmektedir. Öğrencilerin fonksiyonel olmayan düşünceden kurtulmaları ve mesleki karar verme sürecinde daha kararlı olması, öğrencinin mesleki karar verme düzeyindeki zorluğunu azaltmaktadır (Kleiman, Gati, Peterson, Sampson, Reardon, ve Lenz, 2004).

2. Karar vermede tecrübe eksikliği

Mesleki karar verme sürecini zorlaştıran en önemli faktörlerden birisi de, karar verilecek konu ile ilgili herhangi bir tecrübeye sahip olmamak veya tecrübenin çok sınırlı olmasıdır. Karar verme sürecinde tecrübenin olmayışı hem bilgi toplarken hem de alternatiflerin sayısını azaltırken karşılaşılan zorluklardandır (Carney ve Wells, 1995). Öğrencilerin tecrübe eksikliğini gidermek için onlara hem aileleri hem de meslek danışmanları yardımcı olmalıdır. Özellikle aileler öğrencilerini desteklemelidir. Çünkü aile desteği kariyer yetkinliği hem de kariyer kararı vermek için etkilidir. Ailelerin öğrencilerine vermiş olduğu destek, öğrencilerin mesleki kararsızlıklarının azalması ve mesleki uzlaşırma açısından önemlidir (Nota, Ferrari, Solberg ve Soresi, 2007). Öğrencilerin mesleki kimliklerinin oluşmasında, ailelerinin yapıları, ailenin duygusal çevresi ve ailelerin mesleki yönlendirmesi önemlidir (Berríos-Allison, 2005). Hartung, Lewis, May ve Niles (2002) ailedeki algılanan duygusal yakınlık ve yapısal esneklik arasında önemli bağlantılar olduğunu ve mesleki kimlik ve rollerin kazanılmasında ailedeki etkileşimin önemli olduğunu belirtmişlerdir.

3. Karar Vermeyi Zorlaştıran Kişisel Faktörler

Karar verme sürecinde karşılaşılan kişisel zorluklardan birisi de, karar vermeden önce kararın sonuçları ile ilgili olumsuz düşünce ve fonksiyonel olmayan inançlara sahip olmaktır. Özellikle karar verme sürecinde yaşanacak herhangi bir fonksiyonel olmayan inanç veya şüphe olumsuz karar verilmesine yol açabilir. Onun için her zaman verilecek kararın olumlu sonuçlar getirebileceği düşünülmelidir. En önemlisi de bireyin meslek seçim sürecinde, mesleğin gerektirdiği ilgi ve yetenekleri uygulayabilme ile ilgili eksik bilgilere sahip olmaması gerekmektedir (Stewart, 1995). Mesleki karar verme sürecinde öğrencilerin elde ettikleri doğru bilginin yanında fonksiyonel olmayan bilgi ve inançlardan kurtulması gerekmektedir. Öğrencilerin fonksiyonel olmayan düşünceden kurtulmaları ve mesleki karar verme sürecinde daha kararlı olması, öğrencinin mesleki karar verme düzeyindeki zorluğunu azaltmaktadır (Kleiman, Gati, Peterson, Sampson, Reardon, ve Lenz, 2004).

Ortaöğretim Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarının ve Rehberlik İhtiyaçlarının Mesleki Karar Verme Zorluklarını Yordaması

Karar vermeyi zorlaştıran kişisel faktörlerden birisi de bireyin yeteneklerinin, ilgilerinin ve değerlerinin karar vereceği meslekle uyumlamasıdır (Westcot, 1991). Bireyin ilgi, yetenek ve değerlerinin billurlaşmamış olması da karar vermeyi zorlaştırır. Hiçbir yetenek, ilgi ve değer net olarak ortaya çıkmamıştır. Birey, billurlaşmamış yetenek, ilgi ve değerlere göre karar vermekte zorlanabilir (Zunker, 1989). Karar vermeyi zorlaştıran diğer bir kişisel neden ise, bireylerin aileleri ile yaşadığı çatışmalardır. Özellikle anne ve babanın verilen kararlara karşı çıkmaları bir çatışma ortaya çıkartabilir. Bu çatışmalar meslekle ilgili seçimlerde çok sık olarak ortaya çıkabilir. Aileyle farklı alternatifler üzerine düşünmek veya o alternatifte karar vermek onların desteğinin alınmamasına yol açabilir.

Bireyler açısından karar vermede önemli olan diğer bir faktörde, verilecek kararlarla ilgili plan yapma becerisinin olmayışıdır. Zira birey vereceği kararlarla ilgili planlama becerisine sahip olursa; kararı ne zaman, nasıl, hangi süreçler sonucunda vereceğini tasarlamış olur. Vereceği kararlarla ilgili sıkıntı yaşamaz (Carney ve Wells, 1995; Zunker, 1989). Bireylerin kendine güven eksikliği hissetmeleri de verilecek kararın güvenilirliğini etkileyebilir. Bireylerde karar verme anında oluşacak bir güvensizlik durumu verilecek kararın süresini etkileyebilir. Birey karar vermek için çaba harcamaz ve vereceği kararlarla ilgili risk ve sorumluluk almaz (Bansberg ve Sklare, 1986).

Bireyler açısından karar vermede önemli olan diğer bir faktörde, verilecek kararlarla ilgili plan yapma becerisinin olmayışıdır. Zira birey vereceği kararlarla ilgili planlama becerisine sahip olursa; kararı ne zaman, nasıl, hangi süreçler sonucunda vereceğini tasarlamış olur. Vereceği kararlarla ilgili sıkıntı yaşamaz (Carney ve Wells, 1995; Zunker, 1989).

Mesleki karar vermeyi zorlaştıran faktörleri analiz ettikten sonra mesleki karar vermeyi zorlaştıran faktörleri daha sistemli ve fonksiyonel olarak açıklayan Gati, Krausz ve Osipow (1996) "Mesleki Karar Verme Zorlukları Taksonomisi" geliştirmişlerdir. Bu taksonomi mesleki karar verme sürecinin daha iyi anlaşılmasında önemli rol oynayan karar teorileri üzerine temellendirilir. Taksonomideki zorluklar ideal bir mesleki karar verme modelinden sapmalar üzerine temellendirilmiştir. İdeal bir mesleki karar verici mesleki karar verme ihtiyacının farkında olan bir bireydir. Aynı zamanda bu birey mesleki karar vermeye isteklidir ve doğru karar verme kapasitesine sahiptir. İdeal bir karar verme modelinden herhangi bir sapma bireyin mesleki karar verme sürecini etkileyen iki olası yoldan (bir mesleki karar vermeden bireyi engelleyen ya da en iyi mesleki karardan daha az iyiye neden olan) biri olan zorlukla ilgilidir. Mesleki karar verme taksonomisi üç ana zorluk boyutu ve zorluklarla ilgili on spesifik alt boyuttan oluşmaktadır. İlk ana boyutlardan biri olan hazırlık eksikliği üç alt boyuttan oluşmaktadır: (a) motivasyon eksikliği, (b) kararsızlık, (c) fonksiyonel olmayan inançlar. Bu alt boyutlar mesleki karar verme sürecinden önce gelen aşamadır. Diğer iki ana boyut bilgi eksikliği ve tutarsız bilgi ana boyutları mesleki karar verme sürecinde ortaya çıkan zorlukları içerir. Bilgi eksikliği dört alt boyuttan oluşur: (a) mesleki karar verme sürecindeki adımlarla ilgili bilgi eksikliği, (b) kendisi hakkında bilgi eksikliği, (c) çeşitli alternatifler hakkındaki bilgi eksikliği, (d) ek bilgi elde etme yolları hakkındaki bilgi eksikliğidir. Tutarsız

bilgi ana boyutu üç alt boyuttan oluşmaktadır: (a) Güvenli olmayan bilgiler, (b) içsel çatışmalar, (c) dışsal çatışmalardır.

Mesleki Karar Verme Zorlukları Taksonomisi, ideal mesleki karar verme sürecinden sapmaları ortaya koymaktadır. Birey ideal karar verme sürecinden sapmalarla baş edebilme becerisi geliştirirse(rehberlik ihtiyaçlarının karşılanması), mesleki karar verme zorlukları ile karşılaşmaz. Bu becerilerin geliştirilmesi için bireyin kendisine, ailesine ve okuldaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinden sorumlu olan şube rehber öğretmenleri ve rehber öğretmenlerine görevler düşmektedir.

Araştırmanın Problemi

Bu araştırmada, ortaöğretim öğrencilerinin anne baba tutumları ve rehberlik ihtiyaçları ile mesleki karar verme zorlukları arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, “ortaöğretim öğrencilerinin anne baba tutumları ve rehberlik ihtiyaçları mesleki karar verme zorluklarının önemli bir yordayıcısı mıdır? Sorusu incelenmiştir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma ilişkisel tarama modelindedir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunun oluşturulabilmesi amacıyla 2004-2005 eğitim öğretim yılında Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü Selçuklu, Meram ve Karatay İlçeleri'ne bağlı ortaöğretim okullarında duyuru yapılmış ve çalışmaya gönüllü olarak katılmak istediğini belirten 518 öğrenciye Mesleki Karar Verme Zorlukları Ölçeği (MKZÖ) uygulanmıştır. MKZÖ'nin uygulanması sonucunda ölçeğe tutarlı cevap vermedikleri belirlenen 67 öğrenci çalışma grubundan çıkarılarak araştırma grubu 203'ü kız 248'i erkek olmak üzere toplam 451 ortaöğretim öğrencisinden oluşmuştur.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak “Mesleki Karar Verme Zorlukları Ölçeği”, “Ana-Baba Tutumu Envanteri” ve “Rehberlik İhtiyacını Belirleme Formu” kullanılmıştır.

Mesleki Karar Verme Zorlukları Ölçeği (MKZÖ)

Mesleki Karar Verme Zorlukları Ölçeği, Osipow ve Gati(1998) tarafından geliştirilmiştir. Orijinali 2'si tutarlık maddesi olmak üzere 34 madde (üç alt boyutlu; hazırlık eksikliği, bilgi eksikliği ve tutarsız bilgi) olan ölçek, 9'lu dereceli Likert tipi bir ölçektir. Türkçe uyarlama çalışmaları Kesici, Hamarta ve Arslan tarafından (2007) yapılmıştır. MKZÖ 5'li dereceli olarak düzenlenmiştir. Türkçe uyarlaması sonucu MKZÖ tek boyutlu olarak bulunmuştur. MKZÖ'nün. Cronbach alfa güvenirliği 0,81 olarak bulunmuştur. MKZÖ'nin uyarlama çalışmaları ilköğretim öğrencileri üzerinde olduğu için bu araştırma için tekrar

Ortaöğretim Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarının ve Rehberlik İhtiyaçlarının Mesleki Karar Verme Zorluklarını Yordaması

Cronbach alfa güvenirlik katsayısına bakılmıştır. Cronbach alfa güvenirliği 0,88(n:244) olarak bulunmuştur.

Ana-Baba Tutumları Ölçeği

Ana-baba tutumlarını belirlemek için Kuzgun ve Eldeklioğlu (2005) tarafından geliştirilen “Ana Baba Tutum Ölçeği” Demokratik Ana-Baba Tutumu, Otoriter Ana-Baba Tutumu ve Koruyucu-İstekçi Ana-Baba Tutumunu ölçmektedir. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı demokratik alt boyutu için 0,89, koruyucu/İstekçi alt boyut için 0,82 ve otoriter alt boyut için 0, 78 olarak bulunmuştur.

Rehberlik İhtiyacını Belirleme Formu

Rehberlik İhtiyaçlarını Belirleme Formunun Türkçe uyarlaması ve standardizasyonu için geçerlilik ve güvenirlik çalışması Erkan (1997) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin maddeleri Idaho Rehberlik Programında ilkokul ve ortaokul öğrencileri için önerilen ihtiyaç belirleme formundaki maddelerin Türkçe'ye çevrilmesinden oluşmuştur. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı; mesleki rehberlik ihtiyacı için .70, eğitsel rehberlik ihtiyacı için .78 ve kişisel rehberlik ihtiyacı için ise .88 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırma için kullanılan ölçeklerden önce toplam puan ve alt boyutlarla ilgili puanlar elde edilmiştir. Daha sonra bu puanlar SPSS paket programına aktarılmıştır. Araştırmanın verilerinin çözümlenmesinde Pearson korelasyon katsayısı ve stepwise regresyon analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada önem düzeyi .05 olarak kabul edilmiş ve bu düzeyin üzerindeki değerler ayrıca belirtilmiştir.

BULGULAR

Araştırmada, ortaöğretim öğrencilerinin anne baba tutumları ve rehberlik ihtiyaçlarının mesleki karar verme zorluklarının önemli bir yordayıcısı olup olmadığı belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçla ilk olarak anne baba tutumları ve rehberlik ihtiyaçları ile mesleki karar verme zorlukları arasındaki korelasyonlar belirlenmiştir. Ortaöğretim öğrencilerinin demokratik anne baba tutumları ile mesleki karar verme zorlukları arasında .018($p>.05$, n:451), otoriter anne baba tutumları ile mesleki karar verme zorlukları arasında .047($p>.05$, n:451) ve koruyucu anne baba tutumları ile mesleki karar verme zorlukları arasında .026($p>.05$, n:451) korelasyon katsayısı bulunmuştur. Ortaöğretim öğrencilerinin anne baba tutumları ile mesleki karar verme zorlukları arasında ilişki bulunamamıştır. Ortaöğretim öğrencilerinin kişisel rehberlik ihtiyacı ile mesleki karar verme zorlukları arasında .373($p<.05$, n:451), eğitsel rehberlik ihtiyacı ile mesleki karar verme zorlukları arasında .249($p<.05$, n:451) ve mesleki rehberlik ihtiyacı ile mesleki karar verme zorlukları arasında .300($p<.05$, n:451) korelasyon katsayısı bulunmuştur. Ortaöğretim öğrencilerinin rehberlik ihtiyacı ile mesleki karar verme zorlukları arasında önemli düşük ve orta düzeyde ilişkiler ortaya çıkmıştır. Korelasyon analizi sonucunda ortaya çıkan bu ilişkiler

doğrultusunda, anne baba tutumları ve rehberlik ihtiyacının mesleki karar verme zorluklarını nasıl yordadığı ise stepwise regresyon analizi yöntemi kullanılarak belirlenmeye çalışılmış bulgular tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Ortaöğretim Öğrencilerin Anne Baba Tutumları ve Rehberlik İhtiyaçlarının Mesleki karar Verme Zorluklarının Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Model	β	T	R	R ²	Standart Hata	F	P
A	.373	12,254*	,373	,139	17,5075	72,352*	,000
B	.298	7,729*	,399	,155	17,3262	42,140*	,000
A	Yordayıcı: Kişisel Rehberlik İhtiyacı						
B	Yordayıcı: Kişisel-Mesleki Rehberlik İhtiyacı						
Bağımlı Değişken: Mesleki Karar Verme Zorlukları							

*P<.01

Tablo 1’de görüldüğü gibi, ilköğretim öğrencilerinin kişisel rehberlik ihtiyacı ve mesleki rehberlik ihtiyacı mesleki karar verme zorluklarının önemli bir yordayıcısı olarak bulunmuştur(p<.01). Kişisel rehberlik ihtiyacı, mesleki karar verme zorluklarına ilişkin varyansın %13,9’unu açıklamaktadır. Kişisel rehberlik ve mesleki rehberlik ihtiyacı, mesleki karar verme zorluklarına ilişkin varyansın %15,5’ini açıklamaktadır.

TARTIŞMA

Araştırma bulguları, ortaöğretim öğrencilerinin kişisel rehberlik ihtiyaçlarının mesleki karar verme zorluklarının önemli bir yordayıcısı olduğunu (p<.01) ve aralarında pozitif bir korelasyonun olduğunu göstermektedir. Araştırmanın bulgusu Kesici, Hamarta ve Arslan(2007) tarafından aynı konuda fakat ilköğretim öğrencileri üzerinde yapılan araştırma bulguları ile paralellik taşımaktadır. Bu bulgu kuramsal olarak, Gati, Krausz ve Osipow (1996) tarafından geliştirilen “Mesleki Karar Verme Zorlukları Taksonomisi”nin mesleki karar verme sürecinden önceki hazırlık eksikliği ve mesleki karar verme sürecindeki bilgi eksikliği ve tutarsız bilgi boyutları ile tutarlılık göstermektedir. Çünkü taksinominin hazırlık eksikliği boyutunun kararsızlık ve fonksiyonel olmayan inançlar alt boyutu, bilgi eksikliği boyutunun kendisi hakkında bilgi eksikliği alt boyutu ve tutarsız bilgi boyutunun İçsel çatışmalar ve dışsal çatışmalar alt boyutları öğrencinin kişisel rehberlik ihtiyacı ile ilgilidir. Araştırma bulguları Kelly ve Lee(2002)’nin araştırma bulguları ile paralellik taşımaktadır. Kelly ve Lee mesleki karar verme problemlerinin alanlarını tanımlamak için bir çalışma yürütmüşler ve bu çalışma sonucunda mesleki karar verme zorluklarına etki eden alanlarla ilgili altı faktör bulmuşlardır. Bunlar bilgi eksikliği, bilgi ihtiyacı, kişisel kararsızlık, diğerleri ile anlaşmazlık, kimlik dağılması ve seçim anksiyetesidir. Aynı zamanda araştırmacılar, bilgi eksikliği/kimlik dağılması, karar verme sürecindeki engeller ve seçim engellerinin kararsızlığı etkilediğini

Ortaöğretim Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarının ve Rehberlik İhtiyaçlarının Mesleki Karar Verme Zorluklarını Yordaması

bulmuşlardır. Bu altı alanın büyük bir kısmı öğrencilerin kişisel rehberlik ihtiyacı ile ilgilidir.

Araştırma bulguları, ortaöğretim öğrencilerinin kişisel rehberlik ve mesleki rehberlik ihtiyaçlarının mesleki karar verme zorluklarının önemli bir yordayıcısı olduğunu ($p<.01$) ve aralarında pozitif bir korelasyonun olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin mesleki karar verme zorluklarının yordayıcısı olarak mesleki rehberlik ihtiyacının çıkması, öğrencilerin meslek seçim sürecinde olması, meslekle kendi kişisel özellikler arasında uzlaşmaya gereksinimlerinden kaynaklanabilir. Aynı zamanda “Mesleki Karar Verme Taksinomisı”nın boyutları ve alt boyutları incelendiği zaman hazırlık eksikliği boyutunun alt boyutu olan “karasızlık”, bilgi eksikliği boyutunun “mesleki karar verme sürecindeki adımlarla ilgili bilgi eksikliği” ve “kendisi hakkında bilgi eksikliği” ve tutarsız bilgi boyutunun “içsel çatışmalar” ve “dışsal çatışmalar” mesleki rehberlik gereksiniminin karşılanamaması ile ilgilidir (Gati, Krausz ve Osipow , 1996; Amir ve Gati, 2006).

Araştırma bulgularında algılanan anne baba tutumlarının mesleki karar verme zorluklarının önemli bir yordayıcısı olmamasını, mesleki karar verme taksinomisinin boyutları olan hazırlık eksikliği, bilgi eksikliği ve tutarsız bilgi boyutlarının içeriğinde görebiliriz. Bu boyutlar genelde öğrencinin mesleki karar verme sürecinden önce ve süreci esnasında ortaya çıkan eksikliklerdir. Öğrenciler mesleki karar verme sürecinden önce ve sürecinde ailelerinin kendilerine göstermiş olduğu tutumlardan etkilenmemiş olabilirler.

Öneriler

1. Ortaöğretim öğrencilerinin kendileri ile ilgili bilgileri sağlıklı bir şekilde elde etmeleri için kişisel rehberlik ihtiyaçları giderilmelidir. İlköğretim öğrencisinde bulunması gereken ama bulunmayan bir takım beceriler (karar verme, iletişim, akran ilişkileri, çatışma çözümü gibi) grup rehberliği veya grup danışmanlığı programları ile öğrencilere kazandırılmalıdır.

2. Ortaöğretim öğrencileri yetenekleri, ilgileri, mesleki değerleri ve kişilik özelliklerin farkına varabilmesi için mesleki rehberlik ihtiyaçları giderilmelidir. Öğrencilerin etkin şekilde mesleki karar verme becerisi kazanmaları için rehber öğretmenler tarafından bilgiler verilebilir veya bu beceriler grup rehberliği programları ile kazandırılabilir.

KAYNAKLAR

Akkök, F.(1996a). İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi (Öğretmen El Kitabı). İstanbul: M. E. Basımevi.

Akkök, F.(1996b). İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi (Anne Baba El Kitabı). İstanbul: M. E. Basımevi.

Akman, Y. (1992). İlköğretim düzeyindeki öğrencilerin rehberlik gereksinimleri. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 1(3), 4-6.

Amir, T., & Gati, I. (2006). Facets of career decision-making difficulties. British Journal of Guidance and Counselling, 34, 483-503.

- Austin J. S., and Partridge, E. (1995). Prevent school failure: treat test anxiety. *Preventing School Failure* 40,(1), 10-13.
- Bacanlı, H.(1999). Sosyal Beceri Eğitimi. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bansberg, B., & Sklare, J. (1986). *The Career Decision Diagnostic Assesment*. Monterey: Ca:McGraw-Hill.
- Berriós-Allison, A. C., (2005). Family Influences on college students' occupational identity. *Journal of Career Assessment*, 13(2), 233-247.
- Bilen, M.(2004). Sağlıklı İnsan İlişkileri. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Carney, C., & Wells, C. (1995). *Discover the Career Within You*. New York: Brook/Cole Publishing Company.
- Erkan, S. (1997). İlköğretim öğrencilerinin rehberlik ihtiyaçlarının belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*,3, 333-406.
- Gati, I., Krausz, M., & Osipow, S. H. (1996). A taxonomy of difficulties in career decision-making. *Journal of Counseling Psychology*, 43, 510-526.
- Hambly, C.(1997). Özgüven. İstanbul: Rota Yayınları.
- Hauck, P.(1997). Hedeflere Ulaşmanın Yolları. İstanbul: Rota Yayınları.
- Hartung, P. J., Lewis, D. M., May, K., ve Niles, S. G.(2002) Family interaction patterns and college student career development. *Journal of Career Assessment*, 10(1), 78-90.
- Johnson, M.K., and Mortimer, J.T. (2002). *Career Choice and development from a sociological perspective..* (Editör: Duane Brown and Associates). *Career Choice and Development* San Francisco: Jossey-Bass A Wiley Company.
- Kesici, Ş. (2003). Başarısızlık kader değil!!!. *Eğitime Yeni Bakışlar II*. (Editör: A. M. Sünbül). Konya: Mikro Yayınları.
- Kesici, Ş. (2004). Sınav kaygısı ve baş etme yolları. *Eğitime İlişkin Çeşitlemeler I*.(Editör: M. Gürsel) Konya: Eğitim Kitabevi.
- Kesici, Ş., Hamarta, E., & Arslan, Ç. (2007). İlköğretim öğrencilerinin anne baba tutumlarının ve rehberlik ihtiyaçlarının mesleki karar verme zorluklarını yordaması. IX. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, İzmir.
- Kesici, Ş., Hamarta, E., & Arslan, Ç. (2007). Mesleki karar verme zorlukları ölçeğinin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, (Basımda).
- Kelly, K. R., & Lee, W. C. (2002). Mapping the domain of career decision problems. *Journal of Vocational Behavior*, 41, 302-326.
- Kleiman, T., Gati, I., Peterson, G., Sampson, J., Reardon, R., & Lenz, J. (2004). Dysfunctional thinking and difficulties in career decision making. *Journal of Career Assessment*, 12, 213-331.
- Kulaksızoğlu, A. (2003). *Kişisel Gelişim Uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kulaksızoğlu, A. (2004). *Mesleğe ve Okula Yönelme Amaçlı Bir Grup Rehberlik Programı. Örnek Grup Rehberlik Programları*.(Editör: Adnan Kulaksızoğlu). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kuzgun, Y.(2000). *Meslek Danışmanlığı Kuramlar Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayınları.

Ortaöğretim Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarının ve Rehberlik İhtiyaçlarının Mesleki Karar Verme Zorluklarını Yordaması

Kuzgun, Y.(2003). Meslek Danışmanlığına Giriş. Ankara: Nobel Yayınları.

Kuzgun, Y., ve Eldeklioğlu, J. (2005). Ana Baba Tutumları Ölçeği(Ergenler ve Yetişkinler için). PDR'de kullanılan Ölçekler: Rehberlik Ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları Ve Programları Dizisi 1 (Editörler: Kuzgun, Y. Bacanlı, F.). Ankara: Nobel Yayınları

Nota, L., Ferrari, L., Solberg, V. S. H., & Soresi, S. (2007) Career Search Self-Efficacy, Family Support, and Career Indecision With Italian Youth. *Journal of Career Assessment*, 15(2), 181-193.

Osipow, S. H., & Gati, I. (1998). Construct and concurrent validity of the career decision-making difficulties questionnaire. *Journal of Career Assessment*, 6, 347-364.

Öğülmüş, S.(2001). Kişilerarası Sorun Çözme Becerileri ve Eğitimi. Ankara: Nobel Yayınları.

Özen, Y.(2001a). Yarına Kalmak Adına Sorumluluk Eğitimi. Ankara: Nobel Yayınları.

Özen, Y.(2001b). Yaşamı ve Bilgiyi Değerli Kılmak Adına İlköğretimde İletişim. Ankara: Nobel Yayınları.

Peterson, G.W., Sampson, J.P.,Lenz, J.G. and Reardon, R.C. (2002).A cognitive information processing Approach to career problem solving and decision making. (Editör: Duane Brown and Associates). *Career Choice and Development* San Francisco: Jossey-Bass A Wiley Company.

Selçuk, Z., ve Güner, N. (2000). Sınıf İçi Rehberlik Uygulamaları. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Stewart, J. (1995). Counselling individuals who experience career decision-making difficulties. *Guidance & Counseling*, 10(4),52-56.

Tan, H.(1996). Verimli Ders Çalışma ve Hayata Hazırlanma. İstanbul: Alkım Yayınları.

Telman, N.(1998). Etkin Öğrenme Yöntemleri. İstanbul: Epsilon Yayınları.

Ültanır, E. (2003). İlköğretim 1. Kademe Rehberlik Ve Danışma. Ankara: Nobel Yayınları.

Yeşilyaprak, B. (2000). Eğitimde Rehberlik Hizmetleri. Ankara: Nobel Yayınları.

Yıldırım, A. , A. Doğanay ve A. Türkoğlu(2000). Okulda başarı için Ders Çalışma ve Öğrenme Yöntemleri. Ankara: Seçkin Kitabevi.

Yıldırım, İ. (2006). Anne Baba Desteği ve Başarı. Ankara: Anı Yayıncılık

Zunker, V.G. (19989). *Career Counseling: Applied Concepts of Life Planing*. California: Brooks/Cole Publishing Company.

Westcot, A. (1991). The assessment of career decision-making. *Guidance&Counselling*, 6,